

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

©2024 БАБИЧ Д. В.

УДК 338:351
JEL: O23; P21

Бабич Д. В. Концептуальні основи формування сучасної системи державного регулювання економіки України

Україна протягом останніх десятиліть пройшла через значні економічні трансформації – від планової економіки радянського типу до ринкової. Цей перехід потребує постійного вдосконалення системи державного регулювання для забезпечення економічної стабільності та сталого зростання. Метою статті є узагальнення тенденцій глобалізації кризових явищ, що відбуваються на світовому ринку, аналіз найбільш суттєвих і загальнонаукових підходів та обґрунтування концептуальних основ механізму державного регулювання в умовах російського вторгнення в Україну. У статті опрацьовано процеси державного впливу у сфері економічних відносин в умовах постковідного відновлення господарського механізму та російсько-української війни. Наведено концептуальні основи формування сучасної системи державного регулювання економіки України, серед яких доцільно виділити методологію забезпечення концепції формування системи державного регулювання національної економіки, концептуальний підхід до обґрунтування складових при розробці системи державного регулювання України та механізм забезпечення економічної безпеки організації. Досліджено вплив зовнішнього середовища на макро-, мезо- та мікрорівнях економіки України. Сучасні зміни парадигми світового механізму економічної інтеграції соціально-економічної системи України, вплив глобалізаційних процесів та руйнування глобальної системи корпоративних відносин вимагають від суб'єктів державного регулювання їх постійної адаптації до умов воєнного стану і висувують на перший план проблему забезпечення національної безпеки. Тому необхідно чітко розуміти важливість для забезпечення безпеки держави як теорії, так і практики розширення розуміння механізму державного регулювання. Отже, система державного регулювання економіки України має бути гнучкою, адаптивною та орієнтованою на сталий розвиток, поєднуючи в собі заходи для вирішення як поточних соціально-економічних проблем, так і глобальних викликів, а також сприяти інтеграції України до міжнародної спільноти.

Ключові слова: система державного регулювання, забезпечення національної безпеки, період адаптації, найбільш затребувані професії, портали з розміщення вакансій, заробітна плата, тренд.

Рис.: 2. **Бібл.:** 10.

Бабич Дмитро Володимирович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61002, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0562-3242>

E-mail: babych@karazin.ua

UDC 338:351
JEL: O23; P21

Babych D. V. The Conceptual Foundations of the Formation of the Modern System of the State Regulation of the Economy of Ukraine

Over the past decades, Ukraine has undergone significant economic transformations – from a planned Soviet-type economy to a market economy. This transition requires continuous improvement of the State regulatory system to ensure economic stability and sustainable growth. The aim of the article is to summarize the trends in globalization of crisis phenomena occurring in the global market, analyze the most significant and general scientific approaches and substantiate the conceptual foundations of the mechanism of the State regulation in the context of the Russian invasion of Ukraine. The article elaborates the processes of influence of the State in the sphere of economic relations in the context of post-COVID recovery of the economic mechanism and the Russian-Ukrainian war. The conceptual foundations of the formation of the modern system of the State regulation of the economy of Ukraine are presented, among which it is expedient to allocate the methodology for ensuring the conception of formation of the system of the State regulation of the national economy, the conceptual approach to substantiating the components in the development of the system of the State regulation of Ukrainian economy and the mechanism for ensuring the economic security in terms of an organization. The influence of the external environment at the macro-, meso- and micro-levels of the Ukrainian economy is studied. Modern paradigm changes in the global mechanism of economic integration of the socioeconomic system of Ukraine, the impact of globalization processes and the destruction of the global system of corporate relations require the subjects of the State regulation to constantly adapt to the conditions of martial law and bring to the fore the problem of ensuring national security. Therefore, it is necessary to clearly understand the importance of both theory and practice of expanding the understanding of the mechanism of the State regulation for ensuring the security of the State. That is, the system of the State regulation of the economy of Ukraine should be flexible, adaptive and focused on sustainable development, combining measures to solve both current socioeconomic problems and global challenges, as well as promote Ukraine's integration into the international community.

Keywords: system of the State regulation, ensuring national security, adaptation period, the most in-demand professions, portals for posting vacancies, wages, trend.

Fig.: 2. **Bibl.:** 10.

Babych Dmytro V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Marketing, Management and Entrepreneurship, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0562-3242>

E-mail: babych@karazin.ua

Система державного регулювання виступає важливим компонентом нівелювання внутрішніх суперечностей господарського механізму, порушеного в умовах пандемії та російського вторгнення. Унеможливлення задовольнити різноспрямовані внутрішні економічні інтереси зумовлює поєднання причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ і процесів, спрямованих на збереження цілісної економічної системи України. Уже досить тривалий час для України питання послаблення та нівелювання внутрішніх і зовнішніх загроз є однією із ключових коригувальних дій системи державного регулювання економіки. Посилення розриву між вартістю життя різних класів, соціальних груп і прошарків характеризується низкою обмежень, результатами опосередкованого впливу економічних законів, які уповільнюють розвиток продуктивних сил і продуктивності праці.

Дослідженню національного механізму державного регулювання та наявних в цьому напрямі проблем присвячено праці таких учених, як: Ареф'єва О., Побережна З. [1], Кизим М. [2; 7], Хаустова В. [2; 7–9], Трушкіна Н. [2], Прохорова В. [3; 4], Мушнікова С. [3], Юрман Я. [3], Чемчикаленко Р. [4], Пікула Г. [4], Ус Ю. [5; 6], Бабічев А. [6], Слатьянікова К. [6], Янчак Ю. [6], Решетняк О. [8; 9], Зінченко В. [9], Обелець Т. [10] та багато ін.

В умовах зміни парадигми світових економічних відносин під стратегією формування системи державного регулювання економіки слід розуміти сукупність найбільш значущих заходів оновлення інституціональної структури державного управління та опрацювання механізму прийняття рішень, спрямованих на забезпечення задовільного рівня національної безпеки України.

Щоб забезпечити розвиток економіки України та подолати проблеми, які впливають на її розвиток, необхідно вжити широкий спектр заходів, що включають в себе інституційні реформи в різних сферах, залучення інвестицій, підтримку підприємництва та експортних можливостей [5]. Проте здійснення протидії викликам сьогодення можливо тільки в тих випадках, коли інститути державної влади реально спроможні усунути або запобігти загрозам. Найбільш ефективно використання державних ресурсів, необхідних для досягнення цілей національної безпеки, забезпечується шляхом визначення та реалізації таких функціональних цілей державного регулювання:

- ✦ забезпечення високої фінансової дисципліни та ефективності роботи відповідних інституцій;
- ✦ забезпечення необхідного вимогам воєнного стану технологічного рівня промисловості;

- ✦ забезпечення високої ефективності та кваліфікаційного рівня службовців системи державного управління;
- ✦ забезпечення захисту інформаційного, правового та комунікаційного середовища;
- ✦ забезпечення захисту населення України, його накопичень, майна та соціальних інтересів.

Як зазначають автори праці [3], стійка економічна система постійно перебуває в стані динамічної рівноваги, вона безупинно коливається щодо положення рівноваги, що є не тільки її специфічною властивістю, але й умовою безперервного виникнення протиріч як рухомих сил еволюції.

Але сьогодні, в умовах воєнного стану, на внутрішньому ринку відбулися негативні зміни, які мають дві складові. Перша визначається істотним відтоком населення та кваліфікованих кадрів – як за межі України, так і всередині, що негативно вплинуло на використання трудового потенціалу. Тому авторами дослідження [4] підкреслено, що задля вирішення проблеми майбутнього «кадрового голоду» варто запровадити заходи і щодо зниження рівня «навчальної міграції», наприклад шляхом реалізації таких непопулярних серед населення заходів, як передбачення за умови еміграції з країни внесення до бюджету країни фінансових компенсацій вартості отриманої середньої освіти чи внесення компенсаторного «депозиту» на час навчання як гарантії повернення здобувача освіти до України. Водночас обмеження мобільності кадрового потенціалу посприяло стрімкому падінню виробничої сфери.

Другою складовою є унеможливлення ритмічного функціонування промислового сектора через постійні загрози повітряних ударів.

Таким чином, методологія формування концепції державного регулювання національної економіки є підґрунтям створення та розвитку загальнодержавної воєноорієнтованої промислової інфраструктури та розбудова регіональної кадрової політики; вдосконалення нормативно-правового регулювання; концентрація науково-технічного потенціалу на високотехнологічній сфері виробництва; формування позабюджетних джерел підтримки військово-промислового комплексу (рис. 1).

Найважливішою проблемою на шляху до формування концепції державного регулювання національної економіки є узагальнення, угруповання та реалізація господарського механізму підвалин розвитку науково-виробничого потенціалу. В Україні в умовах воєнного стану недостатньо працюють ринкові механізми формування промислової інф-

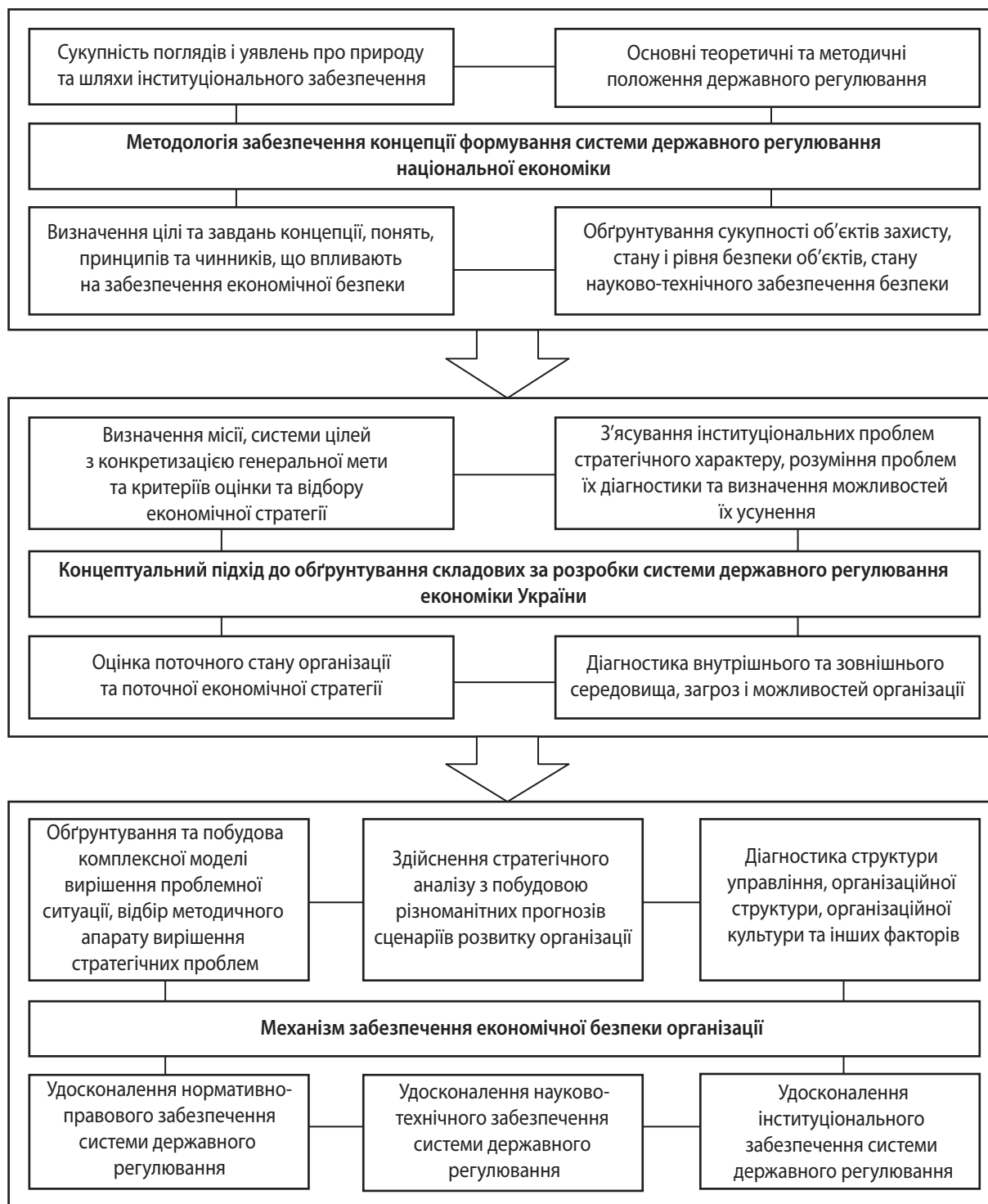

Рис. 1. Концептуальні основи формування сучасної системи державного регулювання економіки України

раструктури, немає чіткої стратегії формування воєноорієнтованої національної економічної системи. Слід наголосити, що на даний час уже розпочато активну роботу органів публічного управління з упровадження механізму державно-приватного партнерства задля відбудови та модернізації економіки України [2]. Тому ще одною важливою проблемою, яку слід вирішити якнайшвидше, є розумне на даному етапі поєднання науково-техно-

гічної діяльності, методів державного управління та заходів забезпечення національної безпеки.

Новими напрямками концепції державного регулювання національної економіки є побудова ефективної системи взаємодії науки, освіти, виробництва, що спрямовано на підвищення боєздатності збройних сил. Водночас інституціональні структури поки що слабкі та неспроможні нести повну відповідальність за ці процеси.

Результатом реалізації концепції державного регулювання національної економіки має стати прорив на пріоритетних напрямках технологічного рівня, здійснюваний за участю держави та її інституцій. Економічна система сьогодення являє собою симбіоз механізму забезпечення національної безпеки та елементів державного регулювання економічних процесів (рис. 2).

Форми, обсяг, методи державного втручання в економічне середовище знаходиться в процесі постійних змін з огляду на розвиток військового конфлікту, активності громадської участі в ньому, ускладненні взаємозв'язків між суб'єктами господарювання, перетворень у системі соціально-економічних пріоритетів.

Одна із ключових ролей в економічних концепціях відводиться державі, а саме, її місцю та

функціям в економічній системі. Державне регулювання економіки в сучасних умовах – це система взаємоузгоджених, цілеспрямованих заходів впливу на процеси економічної стабілізації на всіх рівнях господарювання з метою забезпечення стабільності цих процесів, їх узгодженості із соціально-економічними орієнтирами та формування сприятливих умов функціонування механізму забезпечення національної безпеки.

Для запобігання та нейтралізації загроз національній безпеці потрібна постійна діагностика кризових явищ, викликів сьогодення, воєнного стану та забезпечення державою максимально можливого рівня використання доступних трудових ресурсів країни. Стосовно нейтралізації загроз можна сказати так: потрібна профілактика проблеми, оскільки це завжди обходиться дешевше, ніж вирішення вже виниклої небезпечної ситуації.

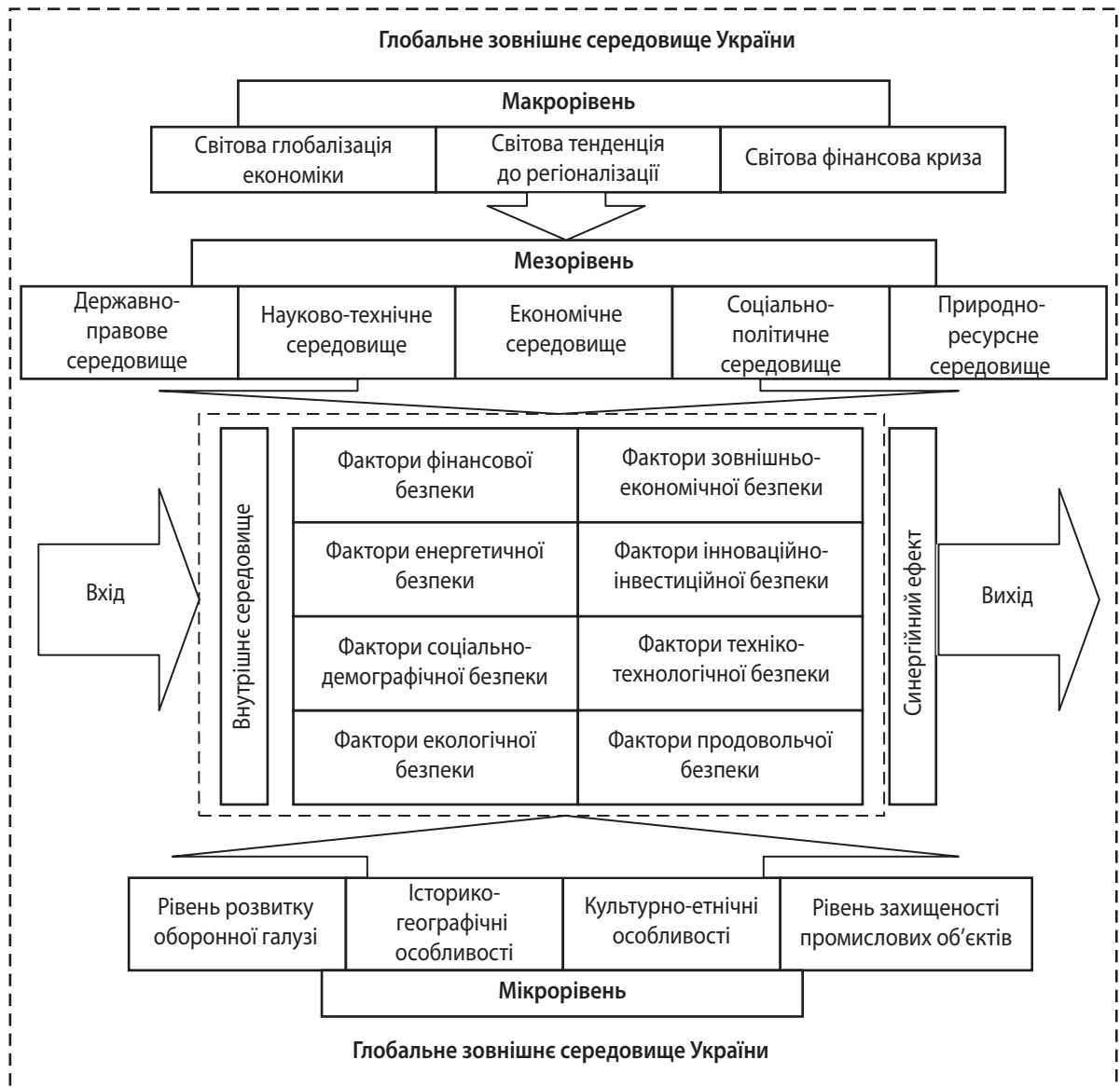

Рис. 2. Вплив зовнішнього середовища на рівні економіки

Ус Ю., Бабічев А., Сластьяникова К., Янчак Ю. [6] зазначають, що економічна модель України формується на основі тісної взаємодії загальноцивілізаційних детермінант і генетично-історичних економічних чинників. Сутність державного регулювання економіки дозволяє визначити вищу мету, місію даного процесу. Незалежно від політико-економічного стану основною метою державного регулювання економіки є задоволення, на максимально можливому рівні, соціально-економічних параметрів безпеки населення держави. Реалізація місії державного регулювання економіки можлива через побудову та реалізацію системи цілей більш прикладного характеру, до яких можна віднести такі:

- ✦ набуття економічною системою держави сталості функціонування;
- ✦ максимізація зайнятості трудових ресурсів;
- ✦ мінімізація цінових коливань та забезпечення стабільності національної грошової одиниці;
- ✦ посідання державою гідного місця у світовій економічній системі та стійкість зовнішньоекономічних зв'язків держави.

Сучасний розвиток економіки країни все більше вимагає впровадження інноваційних ідей та новітніх технологій, розвитку інформаційної, телекомунікаційної, аерокосмічної, біотехнологічної галузей та інноваційного співробітництва загалом [6]. Однак необхідно розуміти, що посідання державою гідного місця у світовій економічній системі та стійкість зовнішньоекономічних зв'язків держави можливі лише за використання дієвих механізмів державного регулювання економіки. Підґрунтям для цього виступає вирішення стратегічних завдань з досягнення певного рівня національної безпеки. Досить важливим фактором у процесі реалізації даної цілі стає врахування дій та векторів впливу економічних наддержавних інституцій.

Додатковою метою стратегічного рівня для України, економічна система якої знаходиться під впливом трансформаційних процесів, стає набуття державою високого рівня довіри з боку громадянськості. Дана ціль обумовлена тим фактом, що в процесі активізації структурних перетворень та реформування певних аспектів економічної системи посилюється роль держави, а отже, рівень довіри до держави та інституцій, через які реалізується механізм державного регулювання економіки, виступає вагомим фактором у процесі проведення вищезазначених змін.

ВИСНОВКИ

Пріоритетність і послідовність реалізації цілей державного регулювання економіки визначається на основі параметрів поточного стану системи національного господарства, до яких можна віднести: рівень розвиненості ринкових механізмів саморегуляції, правового забезпечення, стосунків власності; протікання інвестиційних та інноваційних процесів; рівень податкового та бюрократичного навантаження на суб'єкти господарювання; структуру та якісний рівень виробничих потужностей; залучення трудових ресурсів країни у виробничі процеси; розвиненість і характер зовнішньоекономічних зв'язків держави; наявність механізмів соціального захисту населення та інші.

Досить важливим аспектом у побудові комплексу завдань державного регулювання економіки в конкретному часовому інтервалі є розуміння та врахування взаємосуперечності результатів реалізації сформульованих завдань. Так, певні кроки в напрямку прискорення процесів розвитку економічної системи можуть супроводжуватися поживавленням інфляційних процесів, а нарощування виробничих потужностей знаходиться в конфлікті з природоохоронною діяльністю. Таким чином, завдання державного регулювання економічної системи повинні гармонізуватися незалежно від сфери впливу та будуватися на системі компромісів, які диктуються пріоритетами соціально-економічного розвитку із врахуванням поточних викликів та реакцій суспільства. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ареф'єва О., Побережна З. Конвергентний розвиток інноваційного співробітництва в умовах просторово-циркулярної економіки. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2021. Вип. 10. DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-02)
2. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Трушкіна Н. В. Фінансове забезпечення розвитку критичної інфраструктури в умовах повоєнної відбудови економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 8. С. 263–274. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-263-274>
3. Прохорова В. В., Мушнікова С. А., Юрман Я. В. Ентропія як параметричне обмеження умов розвитку соціально-економічних систем. Трансформація економічного середовища в умовах ентропії: кол. моногр. / за заг. ред. Прохорової В. В. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2024. С. 92–98. DOI: [10.33296/monograp-2024](https://doi.org/10.33296/monograp-2024)
4. Прохорова В., Чемчикаленко Р., Пікула Г. Управління бізнесом як домінанта розвитку економіки України в трендах євроінтеграції. *Адаптивне*

- управління: теорія і практика. Серія «Економіка». 2023. Вип. 15.
DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-04)
5. Ус Ю. В., Токарєв В. В. Становлення моделі економічного розвитку України у повоєнний час: теоретико-прикладний аспект. Управління розвитком економічного середовища в умовах глобальних трансформацій: кол. моногр. / за заг. ред. Прохорової В. В. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2023. С. 87–94.
 6. Ус Ю., Бабічев А., Сластьянікова К., Янчак Ю. Інституціональні доміанти економічного розвитку України. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія «Економіка»*. 2023. Вип. 16.
DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-02)
 7. Механізм державної підтримки реконструкції промисловості України : монографія / за ред. М. О. Кизима. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2020. 360 с.
 8. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Резильєнтність економіки: сутність і виклики для України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 7. С. 30–41.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
 9. Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Зінченко В. А. Інститути та інституційна резильєнтність: сутність і роль у повоєнній розбудові економіки України. *Бізнес Інформ*. 2023. № 11.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-77-92>
 10. Обелець Т. В. Державне регулювання економіки в умовах невизначеності. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2023. № 27. С. 9–16.
DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.27.2023.297213>
- REFERENCES**
- Arefieva, O., and Poberezhna, Z. "Konverhentnyi rozvytok innovatsiinoho spivrobitnytstva v umovakh prostoroovo-tsyrukliarnoi ekonomiky" [Convergent Development of Innovative Cooperation in the Constitutional Spatial-Circular Economy]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii «Ekonomika»*, no. 10 (2021).
DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-10\(20\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-10(20)-02)
- Khaustova, V. Ye., and Reshetniak, O. I. "Rezylientnist ekonomiky: sutnist i vyklyky dlia Ukrainy" [Resilience of Economy: Its Essence and Challenges for Ukraine]. *Biznes Inform*, no. 7 (2023): 30-41.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-7-30-41>
- Khaustova, V. Ye., Reshetniak, O. I., and Zinchenko, V. A. "Instytuty ta instytutsiina rezylientnist: sutnist i rol u povoiennii rozbudovi ekonomiky Ukrainy" [Institutions and Institutional Resilience: Essence and Role in the Post-War Development of Ukraine's Economy]. *Biznes Inform*, no. 11 (2023).
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-11-77-92>
- Kyzym, M. O., Khaustova, V. Ye., and Trushkina, N. V. "Finansove zabezpechennia rozvytku krytychnoi infrastruktury v umovakh povoiennoi vidbudovy ekonomiky Ukrainy" [Financial Provision for the Development of Critical Infrastructure in the Context of Post-War Reconstruction of Ukraine's Economy]. *Biznes Inform*, no. 8 (2023): 263-274.
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-8-263-274>
- Mekhanizm derzhavnoi pidtrymky rekonstruksii promyslovosti Ukrainy* [The Mechanism of State Support for the Reconstruction of Ukrainian Industry] / ed. by M. Kyzym. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2020.
- Obelets, T. V. "Derzhavne rehuliuвання ekonomiky v umovakh nevyznachenosti" [State Regulation of the Economy in Conditions of Uncertainty]. *Ekonomicnyi visnyk NTUU «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»* (2023): 27-9.
DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.27.2023.297213>
- Prokhorova, V. V., Mushnykova, S. A., and Yuhman, Ya. V. "Entropiia yak parametrychne obmezhenia umov rozvytku sotsialno-ekonomichnykh system" [Entropy as a Parametric Limitation of the Conditions of Development of Socio-economic Systems]. In *Transformatsiia ekonomichnoho seredovyscha v umovakh entropii*, 92-98. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S., 2024.
DOI: [10.33296/monograf-2024](https://doi.org/10.33296/monograf-2024)
- Prokhorova, V., Chemchukalenko, R., and Pikula, H. "Upravlinnia biznesom yak dominantna rozvytku ekonomiky Ukrainy v trendakh yevrointehratsii" [Business Management as a Dominant Development of the Ukraine's Economy in Trends of European Integration]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii «Ekonomika»*, no. 15 (2023).
DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-15\(30\)-04](https://doi.org/10.33296/2707-0654-15(30)-04)
- Us, Yu. et al. "Instytutsionalni dominanty ekonomichnoho rozvytku Ukrainy" [Institutional Dominants of the Economic Development of Ukraine]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii «Ekonomika»*, no. 16 (2023).
DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-16\(32\)-02](https://doi.org/10.33296/2707-0654-16(32)-02)
- Us, Yu. V., and Tokariiev, V. V. "Stanovlennia modeli ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u povoiennii chas: teoretyko-prykladnyi aspekt" [Formation of the Model of Economic Development of Ukraine in the Post-war Period: Theoretical and Applied Aspect]. In *Upravlinnia rozvytkom ekonomichnoho seredovyscha v umovakh hlobalnykh transformatsii*, 87-94. Kharkiv: Vydavnytstvo Ivanchenka I. S., 2023.